

CHET TILLARINI O'RGANISHNING INSON XOTIRASIGA TA'SIRI

Ma'murova Dilraboixon Zokirali qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

Ilmiy malahatchi: Sotvoldiyeva Hilolaxon

Annotatsiya: *Mazkur maqolada chet tillarini o'rganishning inson xotirasiga ta'siri psixologik va neyropsixologik nuqtayi nazardan tahlil etilgan. Xotira turlari — qisqa muddatli, uzoq muddatli hamda ishchi xotira ta'rif berilib, til o'rganish jarayonida ularning faoliyati qanday kuchayishi ilmiy dalillar asosida yoritilgan. Maqolada chet tillarini bilish insonning diqqatini jamlash, ijodkorlikni oshirish va assotsiativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirishi qayd etilgan. Shuningdek, ko'p tillilikning keksalik davrida demensiya va Altsgeymer kasalligi xavfini kamaytirishi bo'yicha xalqaro tadqiqotlardan misollar keltirilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, chet tillarini o'rganish nafaqat kommunikativ ehtiyoj, balki inson miyasi salomatligi va intellektual rivoji uchun ham zarur omil hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *chet tili, xotira, qisqa muddatli xotira, uzoq muddatli xotira, ishchi xotira, ikki tillilik, kognitiv rivoj.*

Abstract: *In this article, the impact of foreign languages on human memory is analyzed by psychological and neuropsychological point of view. Types of memory are given a definition of a short-term, long-term, and working memory description and how their activities are enriched on the basis of scientific evidence. The article says that knowledge of foreign languages will be accumulated, raising creativity and developing the ability of associating thinking. There are also examples of international research in reducing the risk of dementia and Alzheimer's disease during old age period. The results of the study show that the study of foreign languages is not only a communication, but also for the human health and intellectual development.*

Keywords: *Foreign language, Memory, Short-term memory, long-term memory, Working, cognitive development of working memory, working memory.*

Аннотация: *В этой статье влияние иностранных языков на человеческую память анализируется с помощью психологической и нейropsихологической точки зрения. Типы памяти дают определение краткосрочного, долгосрочного и описания рабочей памяти и того, как их деятельность обогащена на основе научных данных. В статье говорится, что знание иностранных языков будет накоплено, повышают творчество и развитие способности ассоциировать мышление. Существуют также примеры международных исследований по снижению риска деменции и болезни Альцгеймера в период старости. Результаты исследования показывают, что*

изучение иностранных языков – это не только общение, но и для здоровья человека и интеллектуального развития.

Ключевые слова: *иностранный язык, память, кратковременная память, долговременная память, работа, когнитивная разработка рабочей памяти, рабочая память.*

Bugungi globallashuv davrida chet tillarini bilish insonning kasbiy faoliyati, ijtimoiy hayoti va shaxsiy rivoji uchun muhim vosita hisoblanadi. Ammo til o'rganishning ahamiyati faqat kommunikatsiya doirasida cheklanmaydi. Zamonaviy neyropsixologiya va lingvistika fanidagi tadqiqotlar chet tillarini o'rganish inson xotirasiga, diqqat va tafakkur jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ilmiy asosda isbotlamoqda. Til — miyaning eng murakkab kognitiv jarayonlaridan biri bo'lgani sababli, uni o'zlashtirish xotira faoliyatining barcha turlarini mashq qildiradi.

Xotira tushunchasi va uning psixologik asoslari:

Psixologiya fanida xotira insonning bilim, tajriba va taassurotlarni qabul qilish, saqlash va qayta tiklash qobiliyati sifatida talqin qilinadi. U quyidagi turlarga bo'linadi:

Qisqa muddatli xotira – axborotni bir necha soniya yoki daqiqa davomida eslab qolish imkonini beradi. Masalan, yangi eshitilgan chet so'zini qaytarish. Uzoq muddatli xotira – o'rganilgan bilim va ko'nikmalarni yillar davomida saqlash. Masalan, maktabda o'rganilgan ingliz tili qoidalarini yillar o'tib eslab qolish. Ishchi xotira – axborotni bir vaqtning o'zida qayta ishlash, uni tahlil qilish va amalda qo'llash. Masalan, gapirish jarayonida to'g'ri grammatik tuzilmani tanlash. Til o'rganish ushbu xotira turlarining barchasini birgalikda faol ishlashga majbur qiladi, shu sababli miya mashqi sifatida muhim o'rin tutadi.

Chet tillarini o'rganishning xotiraga ta'siri: Til o'rganishda yangi so'zlar, jumlar va qoidalarni tezda yodlab qolish va keyinchalik uzoq muddat eslab qolish zarur bo'ladi. Bu jarayon qisqa muddatli xotirani faol ishlatadi va takroriy mashqlar orqali uzoq muddatli xotirani mustahkamlaydi. Masalan, spaced repetition (vaqt oralig'ida takrorlash) usuli so'zlarni uzoq vaqt xotirada saqlash uchun eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Ikki yoki undan ortiq tilni biladigan insonlar tez-tez kod almashtirish (code-switching) jarayonini boshdan kechiradi. Masalan, bir vaziyatda ona tilida, boshqa vaziyatda ingliz tilida fikrlash. Bu esa ishchi xotirani mashq qildirib, bir vaqtning o'zida bir nechta ma'lumotni boshqarish imkonini beradi. 2010-yilda E. Bialystok tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ikki tilli talabalar bir tillilarga qaraganda diqqatni jamlash va chalg'ituvchi omillarni nazorat qilishda yuqori natijalar ko'rsatgan. Ilmiy izlanishlar ko'rsatadiki, ikki yoki undan ortiq til biladigan insonlarda qarilikda demensiya va Altsgeymer kasalligi rivojlanish ehtimoli ancha past bo'ladi. York universiteti (Kanada) olimlari olib borgan tadqiqotda ko'p tilli insonlarda demensiya belgilari o'rtacha 4-5 yil kechroq yuzaga chiqishi aniqlangan. Har bir tilning o'ziga xos metaforalari, idiomalari va konseptual ramkalari mavjud. Ularni o'zlashtirish inson tafakkurini kengaytiradi va assotsiativ xotirani kuchaytiradi. Masalan, ingliz tilidagi

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'UYALAR

“time is money” (vaqt — pul) iborasi va o‘zbek tilidagi “vaqt oltindan qadrli” iboralari insonni turlicha metaforik fikrlashga o‘rgatadi. Bu ijodiy tafakkur uchun muhim.

Amaliy xotira mashqlari sifatida til o‘rganish: Til o‘rganishda quyidagi usullar xotirani samarali rivojlantiradi: Mnemonika – so‘zlarni obrazlar bilan bog‘lash (masalan, inglizcha “apple” so‘zini qizil olma rasmi bilan eslab qolish).

Konseptual xaritalar – so‘zlarni tarmoqlar va assotsiatsiyalar orqali yodlash.

Audio va vizual takrorlash – eshitish va ko‘rish orqali xotirani ikki kanal bilan mustahkamlash.

Ilmiy tadqiqotlardan faktlar

Nyu-York universiteti olimlari tadqiqotida ikki tilli insonlar murakkab kognitiv vazifalarni tezroq bajarishi va ko‘proq diqqatni jamlash qobiliyatiga ega ekanligi aniqlangan.

Kanadadagi Rotman tadqiqot institutida esa ikki tilli insonlarning miyasi fonetik va semantik axborotni qayta ishlashda faolroq ekanligi qayd etilgan.

2012-yilgi Yevropa Kengashi hisobotida til o‘rganish nafaqat kommunikatsiya, balki shaxsning kognitiv rivoji, xotira va tafakkurini mustahkamlovchi asosiy omil sifatida e‘tirof etilgan.

Xulosa Chet tillarini o‘rganish inson xotirasi uchun kuchli mashqdir. U qisqa va uzoq muddatli xotirani mustahkamlaydi, ishchi xotirani rivojlantiradi, ijodkorlikni oshiradi hamda qarilikda nevrologik kasalliklarning oldini olishda muhim rol o‘ynaydi. Shunday ekan, chet tillarini o‘rganish nafaqat kommunikativ ehtiyoj, balki inson salomatligi va intellektual rivoji uchun ham zarur jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bialystok, E. (2010). Bilingualism and cognitive development. Psychology Press.
2. Wikipedia.uz